

Список використаної літератури:

1. Загальна теорія держави і права: Підруч. / За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х., 2002.
2. Конституція України. – К., 1996.
3. Європейська хартія “Про місцеве самоврядування”: Прийнята у Страсбурзі 15 жовтня 1985 р. // Місьцеве самоврядування. – 1997. – № 1-2. – С. 90-94.
4. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 р. // ВВР. – 1997. – № 38. – Ст. 249.
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. // ВВР. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
6. Пискотин М.И. Советское бюджетное право (основные проблемы). – М., 1971.
7. Цыпкин С.Д. Доходы государственного бюджета СССР: правовые вопросы. – М., 1973.
8. Фінансово-правовий механізм формування дохідної частини бюджетів / Савченко Л.А., Цимбалюк А.В., Капріца В.Т. та ін. – Ірпінь, 2002.
9. Музика О.А. Неподаткові доходи місцевих бюджетів України (фінансово-правове дослідження): Монограф. – К., 2006.
10. Бекерская Д.А. Налоговое право и налоговое законодательство в Украине / Под общ. ред. д.ю.н., проф. С.В. Кивалова. – Одесса, 2000.
11. Крохина Ю.А. Принцип федерализма в бюджетном праве: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Саратов, 2001.
12. Пауль А.Г. Понятие доходов бюджета // Финансово-правовая доктрина постсоциалистического государства. – Черновцы, 2003. – Вып. 2. – С. 125-126.
13. Пришва Н.Ю. Правові проблеми регулювання обов'язкових платежів. – К., 2003.
14. Перощук З.І. Правові засади доходів і видатків місцевих бюджетів в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2008.
15. Селюков А.Д. Правовое регулирование бюджетных отношений: теория и практика: Монограф. – М., 2002. – Ч. 2.
16. Сорокина Т.В. Государственный бюджет: Учеб. пособ. – 2-е изд., перераб. – Минск, 2004.
17. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. // <http://www.rada.gov.ua>.
18. Музика О.А. Поняття “доходи місцевих бюджетів” і відмежування його від суміжних бюджетно-правових категорій // Право України. – 2004. – № 10. – С. 63-68.
19. Музика О.А. Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством. – К., 2004.

Надійшла до редакції 06.04.2011

БІЛОУС В.В., здобувач

(Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»)

УДК 347.73

**ДО ПРОБЛЕМИ ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ
ПОНЯТЬ «УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ»
ТА «ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ»**

Досліджено сутність державного управління та визначено місце і роль у ньому системи державного фінансового контролю, визначено особливості деяких аспектів державного фінансового контролю саме як функції управління.

Ключові слова: *фінанси, фінансовий контроль, управління фінансовою діяльністю.*

Исследована сущность государственного управления и определены место и роль в нем системы государственного финансового контроля, определены особенности некоторых аспектов государственного финансового контроля именно как функции управления.

Ключевые слова: *финансы, финансовый контроль, управление финансовой деятельностью.*

Essence of state administration which was needed for a location and role in him state financial checking systems is probed, the features of some aspects of state financial control are determined exactly as management functions.

Keywords: *finances, financial control, management financial activity.*

У широкому розумінні державне управління – така сфера практичної діяльності органів публічної влади, що пов'язана з усіма питаннями впливу держави на суспільні процеси [9, с. 49-61]. У широкому значенні трактує державне управління і Г.В. Атаманчук, який визначає його

як цілеспрямований, організуючий та регулюючий вплив людей на власну суспільну, колективну і групову життєдіяльність, яка безпосередньо здійснюється у формах самоуправління та через спеціально створені структури (державу, суспільні об'єднання, партії, фірми, кооперативи, асоціації, союзи тощо) [2, с. 100]. У вузькому розумінні державне управління включає свідому та цілеспрямовану діяльність органів державної влади. Саме таким чином розглядає державне управління О.П. Рябченко, яка вбачає сутність державного управління "саме у здійсненні владних повноважень органом державного управління" [15, с. 15]. Окремим елементом державного управління є державний фінансовий контроль.

З погляду Г.В. Атаманчука, система державного управління є ланцюгом: суб'єкт управління (державна як управляюча підсистема) – взаємодія (підсистема прямих та зворотних зв'язків) – суспільна система (підсистема компонентів суспільства, що підлягають державному управлінню) [2, с. 92-100]. Суб'єкти державного управління, на думку Л.П. Юзькова, завжди мають певну структуру та процедури, які регламентують порядок їх функціонування. Ці суб'єкти включають управлінські кадри, характеризуються певною технологією виконання ними управлінських функцій та операцій [20, с. 39]. У той же час органи державного управління складають певну систему, яка будується в кожній державі за різними принципами.

Хотілося б звернути увагу на погляди фахівців, які вважають, що кожна адміністративно-територіальна одиниця має певний орган влади чи управління, і якщо такого органу немає, то це вже не адміністративно-територіальна одиниця. На підставі цього виділяється паралель між складністю адміністративно-територіального поділу і складністю системи управління та ці два явища розглядаються як взаємозалежні [19, с. 669]. При цьому тип системи адміністративного поділу визначає кількість ланок (рівнів) здійснення публічної влади, а отже, й рівнів державного управління. Але дві головні підсистеми державного управління, які притаманні будь-якій державі, – це системи, суб'єктами яких виступають вищі та місцеві органи державної влади [16, с. 116].

Державне управління загальнодержавного рівня здійснюють парламенти, вищі та центральні органи виконавчої влади, вищі суди, вищі контролюючі інституції тощо. Розповсюдженою методологією визначення кількості та сутності рівнів державного фінансового контролю є виділення фінансового контролю на рівні держави, регіону та господарюючих суб'єктів залежно від видів грошових фондів фінансової системи [18, с. 102]. Згідно з Конституцією України, систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села [10]. В той же час у жодному законодавчому акті України не дано визначення такого поняття як «регіон». Рішенням Конституційного Суду України від 13 липня 2001 р. [14] встановлено, що питання територіального устрою України є питаннями загальнодержавного значення і врегульовуються лише законом. Указом Президента України "Про Концепцію державної регіональної політики" в Україні регіонами визнані: Автономна Республіка Крим, області, міста Київ і Севастополь (розділ 1) [17]. Тому державне управління на регіональному рівні здійснюють державні інституції на території Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, і їхні повноваження поширюються лише на територію того чи іншого регіону.

Фінансовий контроль на регіональному рівні державного управління здійснюють відповідні державні органи, об'єкт обмежено фінансами конкретного регіону. Роль фінансового контролю на регіональному рівні є одним із засобів активізації внутрішнього потенціалу регіону в країнах, де проводиться стратегія соціально-економічного розвитку регіонів. До системи регіональних державних органів фінансового контролю входять дві групи органів: перша – це ті, що створені для діяльності в межах певного регіону; друга – територіальні підрозділи відповідних центральних органів державної влади.

Органом державного фінансового контролю на регіональному рівні в Україні є Рахункова палата Верховної Ради Автономної Республіки Крим [13], яка є постійно діючим республіканським органом контролю, утвореним Верховною Радою Автономної Республіки Крим, її підзвітним. Ця інституція здійснює свою діяльність самостійно. До завдань цього органу віднесено: здійснення контролю в цілому за розподілом витратної частини бюджету Автономної Республіки Крим, її виконанням і експертна оцінка прибуткової частини бюджету; організація та здійснення контролю за дотриманням законності й ефективністю витрачання коштів бюджету та інші завдання згідно з нормативними актами Автономної Республіки Крим (АРК). Держа-

вний фінансовий контроль у регіоні здійснюють також територіальні підрозділи центральних органів виконавчої влади, до яких в Україні можна віднести: управління державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, у містах Києві та Севастополі; контрольно-ревізійні управління в АРК, областях, у містах Києві та Севастополі; державні податкові адміністрації в АРК, областях, у містах Києві та Севастополі тощо.

Найнижча ланка (рівень) державного управління теж пов'язується із системою адміністративно-територіального устрою в кожній країні. Системою державних органів здійснюється державне управління на певних адміністративно-територіальних одиницях або на сукупності одиниць (краї, провінції, області, райони міста тощо) [16, с. 119]. Згідно із Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" територіальну громаду складають жителі села, селища, міста, а під адміністративно-територіальною одиницею розуміється область, район, місто, район у місті, селище, село [7]. Законом України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" перелік адміністративно-територіальних одиниць розширено ще й містом районного значення (ст. 4) [5]. У ст. 7 Конституції Автономної Республіки Крим закріплено, що адміністративно-територіальними одиницями на території Республіки є район, місто, район у місті, селище, село та інші одиниці відповідно до Конституції України та законів України [6].

Місце та роль контролю в управлінському процесі визначають його специфічне призначення як діяльності, що забезпечує структуру державного управління вивіреною інформацією про стан, напрями та результати управлінської діяльності. Особлива визначеність контролю пов'язана з тим, що змістовно його реалізація охоплює різні сторони управлінської діяльності. З одного боку, контроль є однією з функцій державного управління і посідає чільне місце в послідовності процесу управлінської діяльності.

Від цього залежить відповідна послідовність управлінських дій, серед яких контроль займає вирішальне кінцеве значення, як результат реалізації цієї функції визначається результативність, доцільність та відповідність отриманих результатів змісту очікуваного, передбаченого поставленою метою. В.Б. Авер'янов [4, с. 127] саме таким чином визначає місце контролю. У той же час необхідно погодитись, але уточнити позицію тих авторів, які наголошують на вторинному, другорядному характері контролю в державно-управлінському процесі. О.Ю. Грачова та Л.К. Воронова вважають, що контрольна діяльність завжди має вторинний, похідний, зовнішній характер, оскільки стосується діяльності, яка вже існує [3, с. 109]. Дійсно, контролювати можна лише ті дії, поведінку, які реалізуються учасниками фінансових відносин стосовно руху публічних грошових фондів. Безпосередньо або відокремлено від цих відносин контролюючі дії виникнути не можуть. Контрольну дію доцільніше розглядати як допоміжну функцію при здійсненні інших функцій державного управління. Саме таким чином аналізує її О.Ф. Андрійко, яка визначає контроль як важливу функцію в системі державного управління – перевірку загальної спрямованості управлінської діяльності, відповідності її спрямування у встановленому нормативно-правовими актами напрямку. До того ж контроль, на її думку, у сфері управління має як самостійне значення, так і є елементом, частиною інших функцій управління, засобом перевірки забезпечення виконання функцій управління, здійснюваним на заключних етапах процесу [1, с. 14].

З 1991 р. в Україні запроваджується державна регіональна фінансова політика, як "системи заходів, що здійснює центральна влада з метою управління процесом утворення, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів у регіонах та інших адміністративно-територіальних одиницях" [11, с. 186]. Саме в цих умовах йдеться про формування такого об'єкта державного фінансового контролю, як регіональні фінанси. Цей об'єкт охоплює сукупність економічних відносин, що виникають у процесі формування та використання грошових фондів окремого регіону. В цих умовах місцеві бюджети поділяються на дві групи: бюджети місцевого самоврядування та бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах.

У ст. 95 Конституції України фінансова система визначається тільки як адекватна бюджетній системі, що будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами. Ця конституційна норма закріплює прагнення держави мати збалансований бюджет, а ст. 98 встановлює, що контроль за використанням коштів Державного бюджету України від імені Верховної Ради України здійс-

нює Рахункова палата [10]. Характеризуючи роль фінансового контролю, слід підкреслити, що він покликаний відслідковувати вартісні пропорції розподілу валового внутрішнього продукту та представити інформацію відповідних державних органів про стан грошових та інших державних ресурсів.

Фінансовий контроль впливає на первинний розподіл створеної вартості і формування на її базі первинних доходів. Під дію розподільчої функції підпадає також частина національного багатства. Суб'єктами при такому розподілі є фізичні та юридичні особи, які виступають учасниками процесу відтворення, в їх розпорядженні формуються фонди цільового призначення. В той же час активну участь у таких відносинах беруть держава, підприємства, установи, організації, громадяни та їх об'єднання. Фінанси забезпечують загальнодержавні потреби, формують ресурси для утримання і розвитку невиробничої сфери, здійснюють перерозподіл національного доходу.

Фінанси кількісно відображають процес відтворення в цілому, розмежовують окремі його фази, завдяки чому диференціюються частки сукупного суспільного продукту. Об'єктивно притаманна фінансам риса "сигналізувати" про здійснення розподільчого процесу проявляється через іншу їх функцію – контрольну. Органи державного фінансового контролю фінансово-регуляторною діяльністю забезпечують умови для стабілізації фінансових потоків для прискорення їх здійснення у різних формах та сферах. Контрольна функція діє не ізольовано, а в поєднанні з функцією розподільчою. Одночасна дія обох функцій дозволяє повністю проявитися економічній сутності фінансів. Сутність контрольної функції, на думку В.М. Опаріна, полягає в тому, що фінанси виступають інструментом контролю за формуванням і використанням доходів суб'єктів обмінно-розподільчих відносин. У процесі цього контролю охоплюється вся діяльність юридичних і фізичних осіб та держави [12, с. 15].

Окрім системи державного фінансового контролю система державного управління поділяється на безліч елементарних систем, які мають бути визначені у спеціальних дослідженнях. Сутність державного фінансового контролю в суспільстві має зводитись до такого: це одна з найважливіших функцій державного управління. Серед цих функцій необхідно виділити такі: комплексне визначення реального стану фінансової системи; оцінка державних програм, аспектів бюджетного процесу та даних про фінансову діяльність; установлення стану розрахунків з державним бюджетом і позабюджетними фондами; виявлення відхилень від прийнятих стандартів законності; аналіз причин відхилення; вироблення й застосування відповідних коригувальних і превентивних заходів [9, с. 72]. Отже, можна дійти висновку, що фінансова система та система державного управління взаємодіють із системою державного фінансового контролю як велика складна система із елементарною, чим і визначається місце державного фінансового контролю в державному управлінні.

Список використаної літератури:

1. Андрійко О.Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – К., 1999.
2. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: Курс лекций. – М., 1997.
3. Грачева Е.Ю. Проблемы правового регулирования государственного финансового контроля. – М., 2000.
4. Державне управління в Україні: Навч. посіб. / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К., 1999.
5. Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України // ВВР. – 1998. – № 3-4. – Ст. 15.
6. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України // ВВР. – 1999. – № 5-6. – Ст. 187.
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України // ВВР. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
8. Кілієвич О., Розпутенко І., Романюк О. та ін. Сучасна економічна теорія і державні фінанси: Зб. наук. праць. – К., 1999.
9. Клімова С.М. Інституціональна організація фінансового контролю на центральному рівні державного управління: Дис. ... канд. наук з держ. управління. – Х., 2003.
10. Конституція України // ВВР. – 1996. – № 30. – С. 141.
11. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: Навч. посіб. – К., 1999.
12. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): Навч. посіб. – К., 1999.
13. Про Рахункову палату Верховної Ради Автономної Республіки Крим: Постанова Верховної Ради Автономної Республіки Крим // Зб. нормативно-правових актів Автономної Республіки Крим. –

1999. – № 3. – Ст. 188.

14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів "район" та "район у місті", які застосовуються в пункті 29 частини першої статті 85, частині п'ятій статті 140 Конституції України, і поняття "організація управління районами в містах", яке вживається в частині п'ятій статті 140 Конституції України та в частині першій статті 11 Закону України "Про столицю України – місто-герой Київ", а також щодо офіційного тлумачення положень пункту 13 частини першої статті 92 Конституції України, пункту 41 частини першої статті 26 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" стосовно повноваження міських рад самостійно вирішувати питання утворення і ліквідації районів у місті (справа про адміністративно-територіальний устрій) // Офіційний вісник України. – 2001. – № 29. – Ст. 1327.

15. Рябченко О.П. Держава і економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин: Монограф. / За заг. ред. О.М. Бандурки. – Х., 1999.

16. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. М.Н. Марченко. – М., 1998.

17. Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – Ст. 983.

18. Финансы. Денежное обращение. Кредит: Учеб. / Л.А. Дробозина, Л.П. Окунева, Л.Д. Андророва и др.; Под ред. проф. Л.А. Дробозиной. – М., 1997.

19. Чудаков М.Ф. Конституционное государственное право зарубежных стран. – Минск, 1998.

20. Юзьков Л.П. Государственное управление в политической системе советского общества. – К., 1985.

Надійшла до редакції 20.04.2011

КАЛИНОВСКАЯ Л.В., соискатель
(Национальный университет «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого»)

УДК 347.73

ПРАВОВАЯ ПРИРОДА НАЛОГОВОГО УЧЕТА

Исследуется правовая природа налогового учета. Отмечается, что целями налогового учета являются формирование полной и достоверной информации о порядке учета для целей налогообложения хозяйственных операций, осуществленных налогоплательщиком в течение отчетного (налогового) периода, а также обеспечение информацией внутренних и внешних пользователей для контроля за правильностью исчисления, полнотой и своевременностью исчисления и уплаты в бюджет налога.

Ключевые слова: налог, финансовый учет, бухгалтерского учета, налоговый учет.

Досліджено правову природу податкового обліку. Наголошується, що цілями податкового обліку є формування повної і достовірної інформації про порядок обліку для цілей оподаткування господарських операцій, здійснених платником податків протягом звітного (податкового) періоду, а також забезпечення інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів для контролю за правильністю числення, повнотою і своєчасністю числення і сплати до бюджету податку.

Ключові слова: податок, фінансовий облік, бухгалтерського обліку, податковий облік.

Legal nature of the fiscal accounting is probed. It is marked that the aims of the fiscal accounting it is been forming of complete and reliable information about the order of account for the aims of taxation of economic operations, carried out a taxpayer during a period covered (tax period), and also providing information of internal and external users for control after the rightness of calculation, plenitude and timeliness of calculation and payment in the budget of tax.

Keywords: tax, financial account, record-keeping, fiscal accounting.

Наиболее значимым моментом в истории появления налогового учета как самостоятельного вида учета является введение в действие соответствующих законодательных актов, регулирующих правовой режим использования реестров плательщиков налогов и сборов. На основании этих реестров (физических лиц, предприятий и организаций, плательщиков НДС) налогоплательщики обязаны вести в установленном порядке учет своих доходов (расходов) и объектов налогообложения, если такая обязанность предусмотрена законодательством о налогах и сборах. Налогоплательщики-организации исчисляют налоговую базу по итогам каждого налогового периода на основе данных регистров бухгалтерского учета и (или) на основе иных

